

56 C. 186

23

Landvoorn

DE
KERKHERVORMING,

EEN WERK

VAN DOES HERST, DIE IN DE GEMEENTE ALLES LEBBT,
EN DEN INHOUD VAN HET EVANGELIE
INDACHTIG MAAKT.

GODSDIENSTIGE HEDE, UITGESPROKEN

OP DEN

GEDENKDAG DER HERVORMING

3 NOVEMBER 1861,

DOOR

C. BOLT,

Predikant te Groenlo, z. n.

(UITGEGEVEN TEN VOORDELE VAN DE HULPBEHOEFENDE
GEMEENTE: SCHOONHOED.)

IN ASSEN, BIJ

J. O. VAN HOUTEN,

1861.

*Geplaatst te
Assen 1861*

DE
KERKHERVORMING,

EEN WERK

VAN GODS GEEST, DIE IN DE GEMEENTE ALLES LEERT,
EN DEN INHOUD VAN HET EVANGELIE
INDACHTIG MAAKT.

~~~~~
GODSDIENSTIGE REDE, UITGESPROKEN

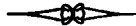
OP DEN

GEDENKDAG DER HERVORMING
3 NOVEMBER 1861,

DOOR

C. BOLT,
Predikant te Grolloo. c. a.

(UITGEGEVEN TEN VOORDELE VAN DE HULPBEHOEVENDE
GEMEENTE: SCHOONOORD.)

TE ASSEN, BIJ
J. O. VAN HOUTEN.
—
1861.

AAN

DE NAGEDACHTENIS MIJNER MEEST GELIEFDE
DOODEN (*)

WORDEN DEZE BLADEN,

**ALS EEN BEWIJS VAN INNIGEN DANK EN WARE
LIEFDE,**

TOEGEWIJD

DOOR DEN SCHRIJVER.

(*) ALAGONDA GEERTRUIDA BORGESIUS, met welke de schrijver het eerst is gehuwd geweest. Zij werd geboren 20 Maart 1831, te Kolham, provincie Groningen; alwaar haar vader, de heer E. J. BORGESIUS (thans te Rolde, prov. Drenthe), toen predikant was. Zij overleed den 27 October 1857, eenige dagen na de bevalling van een zoon, genaamd:

JAN WILLEM NICOLAAS BOLT, geb. 23 Oct. 1857 en overleden 13 Maart 1859.

NIESKE BOLT, eenigste volle zuster van den schrijver, en overleden ten zijnen huize. Zij werd geboren te Rottevalle, prov. Friesland, (alwaar haar vader, wijlen JAN BOLT, toen predikant was), op den 12 Oct. 1828 en overleed den 31 Jan. 1858. De geliefde zuster was eene hooggeachte vriendin van de schrijvers tegenwoordige echtgenoot ANNA ANSINGH, dochter van den heer B. ANSINGH, predikant te Ruinen, prov. Drenthe, en ALETTA SISSINGH.

VOORREDE.

Meer dan twee jaren had ik plan, iets voor de nieuwe gemeente „Schoonoord” uit te geven, ten einde met haar werkzaam te zijn, aan den opbouw der gemeente. Mijne kleine krachten hielden mij echter meermalen terug: ook gebrek aan moed oefent somwijlen eenen grooten invloed op ons menschen uit. Maar de liefde maakt sterk, en doet mij de handen naar 't werk grijpen.

Eene innig geliefde zuster, die mij naar de eeuwigheid is voorgegaan en een voorbeeld in het werk van liefdadigheid heeft nagelaten, maakt mij sterk, als ik mij harer herinner. Men vergeve het een broeder als hij nog blijft treuren bij de graven der dooden!

Wat nu deze bladen zelven betreft, ik heb in het leven van LUTHER op de voor mijne gemeente meest eenvoudige wijze zoeken aan te toonen, hoe Gods geest door onderscheidene middelen en langs verschillende wegen, den mensch tot waarheid brengt: vooral door waren Godsdienszin in de huizen en harten der menschen; terwijl smart en rouw ons gedurig doen gedenken, door hooger Geest geleid, aan dingen die eene blijvende waarde hebben. LUTHER, voor een deel door den dood van zijn vriend gevormd, om voor anderen een hervormer te zijn, bevestigt ons in de overtuiging: dat het ons nut is, dat onze dierbaarste betrekkingen zijn henengegaan.

Met eene reine liefde, hebben wij daarom deze Godsdiens-
tige rede aan hunne nagedachtenis willen toewijden, omdat het
ons nut was, dat zij zijn henengegaan.

Op het standpunt van deze levenservaring komen wij vooral
door lijden en rouw. De discipelen waren na JESUS dood veel
zelfstandiger dan te voren, en daarom was het nuttig dat de
Wijze Meester tot den Vader ging. Zonnenschijn alleen kan de
vruchten niet rijp maken, regen en onweder verblijden op de
weldadigste wijze den tuinman. LUTHER heeft het rijkelijk on-
dervonden, en zalig hij, die zich door den Geest der Waarheid
op deze wegen laat leiden.

Er is eene groote magt in de redelijke en zedelijke scep-
ping van God, die elk mensch dringend waarschuwt, en krach-
tig opwekt, om de stoffelijke wereld te beheerschen: dat wij niet
zeggen, om de wereld vaarwel te zeggen, o neen! gelijk de Groote
God door eene stoffelijke wereld den mensch vormt, zoo moe-
ten ook wij de stof bezigen, om aan hoogere doeleinden be-
vorderlijk te zijn.

Zoolang die magt, die ons daartoe dringend opwekt, buiten
ons is, noemen wij haar den Heiligen Geest, den Geest des
Vaders, of ook wel den Geest der Waarheid en der Liefde.
Werkt die Alvermogende magt in ons, sodat haar invloed ons
eigendom geworden is, dan noemen wij haar heiligen geest, of
geest der waarheid en der liefde, en daarom schreven wij het
objectieve met eene groote, en het subjectieve met eene kleine voor-
letter. Om nu heiligen geest deelachtig te worden, gebruikt de
Geest der Waarheid onderscheidene middelen. 't Is ook hoogst
natuurlijk. De blinde kan den Bijbel niet lezen, die doof is
den donder niet hooren, en daarom moeten deze weer andere
wegen bewandelen, omdat Bijbel *) en Natuur †) niet voldoende
zijn, om zulken te vormen. Ook hierin openbaart de Hemelsche
Vader zijne wijsheid en langmoedigheid! Als nu de blinden
hunne afgestorvenen niet meer kunnen tasten en voelen, zooals

---

*) Joh. 5: 39, 40.

†) Hand. 17: 23b, 24—28.

vroeger, beginnen zij na te denken; terwijl zij die doof zijn en het blijven, op den duur moeten sidderen in zich zelve, (want doofheid maakt bedeesd), om tot ware rust te komen.

Voorts moet ik nog doen opmerken, dat ik in deze rede veel in figuurlijke taal heb gesproken, om daardoor de duidelijkheid te bevorderen. Misschien ben ik hier en daar wel wat moeilijk te verstaan, en heb ik wellicht de regelen van eene goede logica voorbijgezien, maar het goede doel, hetwelk ik wensch te treffen, zal den weldenkenden lezer mijne fouten doen voorbij zien.

Ik eindig deze voorrede, met den hartelijken dank aan allen, die door hunne intekening getoond hebben, dat er geest en waarheid bij hen leeft, vooral daar, waar men den schrijver met de meeste liefde, de meeste bereidvaardigheid getoond heeft.

Zij, die ik minder ken, en wie ik niet de eer heb, dagelijks te ontmoeten, maar mij eene bijzondere hulpvaardigheid hebben doen blijken, ontvangen mijnen bijzonderen dank. Met den wensch, dat deze rede aan de Hervorming der gemeente moge bevorderlijk zijn, eindig ik dit voorwoord.

C. B O L T.

GHOLLOO, Nov. 1861.

Voorzang:

Ps. 89: 1, 3.

De geschiedenis bevat een grooten schat van bijzonderheden, die onze overdenking dubbel waardig zijn. Het leyen der Aartsvaders zoo rijk in sprekende bewijzen van eene vaderlijke Voorzienigheid; de geschiedenis van MOZES; de groote profetenlijst; het somwijlen afgodische, en dan weer Jehova dienend Israël; het heilig leven van den Eenigen JESUS, alle deze gebeurtenissen zijn ons als eene wolk van getuigen, waarnit wij meermalen eene onzichtbare hand zien te voorschijn komen, die met den vinger op het verledene, ons in het geloof bevestigt, dat de Onveranderlijke Vader, het werk zijner handen nooit laat varen, maar trouwe houdt, van eeuw tot eeuw en van geslachte tot geslachte.

Tot die vele bijzonderheden behoort ook de Kerkhervorming der zestiende eeuw, die voor de Protestantsche Christenheid zoo heugelijke gebeurtenis, dat het eeuwige licht der waarheid, een nacht van verbijstering en onwetendheid van den hemel des christendoms verdreven heeft, toen de zoon van eenen armen bergwerker, MARTIJN LUTHER, de waarheid naar het Evan-

gelie, weer voor allen toegankelijk maakte, nl.: dat de van den vader verwijderde zoon geen vrede heeft, zoo lang hij niet in de vaderlijke woning teruggekeerd is. Deze waarheid, LUTHERS leus, is vervat in de woorden van PAULUS, als hij zegt: „Wij worden geregtvaardigd uit genade, zonder verdienste der werken, door het geloof in JEZUS CHRISTUS.”

De strijd van LUTHER, was een strijd tegen het heerschende denkbeeld van zijnen tijd, toen men meende alleen met goede werken den hemel te kunnen verdienen. De dief en de moordenaar, die heden voor een van rijkdom blinkend altaar geknield liggen en hunne gebeden prevelen met een buigend hoofd, maar morgen weer handelen naar de wijze hunner makkers en getrouwe gezellen, hebben op den duur geen vrede bij God.

LUTHER voelde het meer dan ooit, toen eene inwendige stem zoo luide in hem sprak: „De regtvaardige zal uit geloof leven.” Wij hooren in die woorden, den Wijze die gesproken heeft: „Maar de trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal U alles leeren, en zal U indachtig maken alles, wat ik U gezegd heb.” Toeh! het is de Heer, met wien LUTHER aanvankelijk overwonnen heeft: eene heerlijke en zegenrijke overwinning!

Hebben wij op dezen dag onze dagelijksche klederen met een feestkleed verwisseld, om den overwinnaar onze palmen te vlechten, Mannen, Broeders! Vrouwen, Zusters! laat mijne woorden tot Uwe ooren ingaan, wanneer ik heden Uwe Godsdienstige aandacht bezig houde met het onderwerp: *De Kerkhervorming*

van de zestiende eeuw een werk van den Geest GODS, die in de gemeente alles leert, en den inhoud van het Evangelie indachtig maakt. Tot grondslag mijner Godsdienstige redevoering heb ik gekozen de woorden:

Joh. 14: 26.

Maar de trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal U alles leeren, en zal U indachtig maken, alles, wat ik U gezegd heb.

Rein en heilig was het leven van JESUS. De Geest des Vaders was in Hem zonder mate. Hij was het zich zelven bewust, en deze bewustheid was zijne levenskracht, en de kracht zijne vreugde. Een kind dat groote en heerlijke dingen gezien heeft, moet er van spreken: zwijgen kan het niet, zoo lang de voorstelling helder en levendig blijft. In troebel water glanzen de starren bij nacht, wat moet dan niet de zon op den helderen middag uitwerken! De Zoon had groote en heerlijke dingen bij den Vader gezien; en dat, wat het oog van zijnen zoo veel omvattenden geest gezien had, was zijn leven geworden, zijn werk, zijn strijd.

Het kon niet anders, als Hij van die groote dingen sprak, moest Hij wel een licht der wereld zijn, dat ook in het eenzaamst duister, zijne aanbidders vond.

Meer dan anderen, waren Hem Zijne jongeren gevolgd. „Gij zijt de CHRISTUS, gij zijt van den Vader uitgegaan,” dat was reeds eene belijdenis van de jongeren des Heeren, voor Hij de aarde verlaten had.

Maar helder was hun die belijdenis niet. Zij gevoelden zich naar Hem henen getrokken, gelijk een zuigeling naar de moederborst, maar konden het „waarom?” niet altijd beantwoorden. De groote Meester voorzag het, dat hunne belijdenis nog geen geloof was, dat bergen vlak en zeeën droog kan maken.

De vorst der duisternis is in aantogt, den hamerslag des kruises hooren wij in de verte. De bloedbeulen komen zamen om den Zoon des menschen te dooden.

Met den dood voor oogen en met weemoed in de ziel, zoekt de van d'aarde scheidende Vriend, zijne nog onzelfstandige vrienden te troosten. Hoe vele woorden van onderwijs, opwekking en troost stroomden er niet van zijne reine lippen als het levende water, dat immer en altijd weer opwelt uit de levende bronader eener Goddelijke liefde.

Tot die hartverheffende en den zwakken geest sterkende troostwoorden, behoort ook het woord der belofte, vervat in onzen tekst: „Maar de trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal U alles leeren, en zal U indachtig maken alles, wat ik U gezegd heb.” Goddelijke woorden, woorden met een diepen zin. De jongeren hebben ze gehoord, maar *begrepen* hebben zij ze niet. Zij volgden den meester gelijk zij Hem tot hier waren gevolgd. Zij volgden Hem, tot dat de zon zich achter de wolken verborg, wier donkerheid aan den avond van 's Heeren sterfdag, op de meest indrukwekkende wijze verhoogd werd.

Doch hoe donker het ook moge wezen, als de

Vorstin van den dag, de woningen der stervelingen verlaten heeft, een goddelijke weerglans van haar blinkend kleed, magtiger dan de vorst der duisternis, doet den avondwandelaar met blijdschap zijnen weg bewandelen.

In deze beeldspraak ligt de verklaring van den diepen zin onzer woorden. Jezus persoon en werk, zijnde het afschijnsel eener Goddelijke zelfstandigheid, had diepe indrukken in het hart der jongeren achtergelaten. De weerglans van zijn Goddelijk licht was te sterk en te krachtig werkende, dan dat de indrukken ooit konden te loor gaan.

De gewijde Apostelenlijst draagt de sprekenste bewijzen, dat de zon der waarheid, hoe ver zij zich ook van den aardbol moge verwijderen, hare vereerders indachtig maakt, *alles*, wat zij zelve in het schoonste licht heeft geplaatst. Daarom sprak PETRUS op den Pinksterdag met zoo veel kracht, daarom roemde een PAULUS in de uitnemende kennis des kruises, daarom sprak hij een „wee” over zich zelve uit, als hij niet de grootheid des Heeren alomme verkondigde.

De vertroosting van den geest der waarheid, die door en in CHRISTUS uitgaat van den Vader, en het indachtig maken aan alles, ('t zijn de woorden van den tekst) is de verhoogde werking van het afschijnsel van JEZUS rein en heilig leven, zooals JEZUS het afschijnsel is van 's Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid, met één woord: de weerglans van een Eeuwig Licht. Zoo lang het licht nog niet op verre afstanden ons verlaten heeft, werkt het in de avondschemering op de weldadigste wijze, in zoo

ver het ons met heiligen weemoed vervult, maar ook tot nadenken opwekt, en den onsterfelijken geest doet uitzien, naar den morgen van den toekomenden dag, waarop groote dingen zullen geschieden. Met het beeld van den Volmaakte voor oogen, werden zoo de onbevooroordeelde discipelen zonder ophouden tot Hem getrokken, en daardoor in de waarheid wandelende zijner woorden indachtig, zoo dat zij, met alle de gaven, en de vertroosting van den Heiligen Geest vervuld zijnde, het profetisch woord van hunnen grooten meester dra bewaarheid zagen: „Als ik van de aarde verhoogd zal zijn, zal ik hen allen tot mij trekken.”

Zoo werkte dan het beeld des Heeren, nadat Hij zijne jongeren verlaten had.

De nacht was spoedig daar, waarvan de Heer zelf vroeger gesproken had, toen Hij zeide: „Ik moet werken, zoo lang het dag is, eer de nacht komt, en niemand meer werken kan.”

Maar de nacht is dat *tijdsverloop*, gedurende hetwelk de zon aan een anderen horizon te voorschijn komt. Hadden wij het nooit met onze oogen aanschouwd, wij zouden het misschien nooit kunnen gelooven. Maar nu wij elken morgen onze oogen mogen openen, nu gelooven wij o van harte! het woord des Heeren: „Ik ga heen en kom weer tot U.” H. H.! Laat U deze waarheid diep ter harte gaan, opdat wij *alle* hervorming der kerk van CHRISTUS, zooals wij heden er eene *grote* gedenken, beschouwen als de werkinge van den Heiligen Geest des Vaders, die ons in de waarheid leidende, indachtig maakt, alles,

wat **JESUS** heeft gezegd. Zoeken wij dit in het tweede deel onzer rede nader te overdenken.

Gez. 153: 3.

De nacht is voorbijgaan, en de dag is aangebroken. De zon, die gisteren en heden en tot in eeuwigheid dezelfde blijft, maar door de donkerheid van ons halfrond en door de nevelen van menschelijke verbijtering, niet konde doordringen, herrees op den 31 Oct. in het jaar onzes Heeren 1517, met eene, nu eeuwen ongekende Majesteit. In den nacht van middeleeuwsche duisternis ondergegaan, kwam zij op Duitschen bodam met eenen nieuwen gloed weer te voorschijn. Wij danken den Allerhoogste op dezen zoo zegenrijken gedenkdag der Hervorming, dat Hij door den zoon van eenen armen bergwerker, aan de gemeente des Heeren het Evangelie terug gaf, in de plaats van Pauselijke instellingen, aflat en bulle.

De Geest Gods, dien de Verhoogde aan zijne gemeente als zijn plaatsbekleeder had achtergelaten, werkte welligt meer dan ooit, om te leeren en indachtig te maken alles, wat **JESUS** gezegd had. Zonder de werking van den Geest des Vaders in de gemeente, had **LUTHER** het werk der kerkhervorming nooit kunnen beginnen, omdat de Heilige Schrift voor de meesten gesloten was. Wanneer niet het Profetisch woord van onzen tekst, zich in de toen heerschende kerk, op de rechte wijze had laten gelden, zoude de groote Hervormer nooit

dien bijval hebben gevonden, bij de verkondiging van het door den Geest Gods indachtig gemaakte woord: „*De rechtvaardige zal door het geloove leven.*”

De prediking, of liever de herstelling van de prediking van dit woord, hetwelk wij in de gelijkenis van den verloren zoon op de treffendste wijze zien afgebeeld, hebben wij aan een eenigen LUTHER te danken. Maar ook de Hervormer moest met Paulus zeggen: „ik heb het niet van menschen, noch door menschen, maar van JEZUS CHRISTUS en GOD, den Vader:” of, (zooals PAULUS zich uitdrukt in Eph. 3: 3—5), „door de opening des geestes.”

Volgens de levensgeschiedenis van LUTHER, heeft de Geest der Waarheid hem geleerd en alles indachtig gemaakt. De middelen, die de Geest des Vaders daartoe bezigde, waren de onnaspoorlijke wegen, die de Geest van GOD met vele vromen bewandelt, en die wij christenen der 19de eeuw telkens zullen moeten bewandelen, om niet alleen te deelen in de diepte van den rijkdom der wijsheid en der kennis Gods, maar om ook dagelijks er naar te streven, om dat te worden, wat LUTHER was: een hervormer der kerk. De gemeente des Heeren, is op verre na nog niet, wat zij behoort te zijn: *eene christelijke huishouding*, die geene andere wetten kent, dan de grondwet der Liefde, en alleen door haar den mensch in de rechte betrekking tot GOD zoekt te brengen.

Leden der gemeente! die op dezen gedenkdag der kerkhervorming het ernstig voornemen hebt, om als de groote hervormer zelf, aan eene voortgaande hervorming der kerk werkzaam te zijn, luistert naar de

stem, die u leert, (en naar ik meen eene stemme Gods), hoe de geest der waarheid leidt, hem, die uit de Waarheid is.

Welligt kunt gij met mijn voorstel winst doen voor de kerk, en de gemeente des Heeren hervormen in eene christelijke huishouding.

De rijke bronader des heils worde daartoe voor u allen ontsloten, en de Almagtige Vader geve u eenen rijken zegen. Amen.

De Geest des Vaders, die alles indachtig maakt, en de hervorming der kerk ten alle tijde beoogt, en werkelijk tot stand brengt, kiest den godvruchtigen LUTHER tot een helper die in de waarheid leidt, zijn weg banende door een *Godsdienstig huizezin*. De geschiedenis verhaalt ons van LUTHERS ouders, wat van niet alle ouders gezegd kan worden: „zij rekenden zich het eene zaligheid toe, hun kroost Godsdienstig op te voeden.” Dit onderlijk beginsel, hetwelk wij vaak te vergeefs bij velen zoeken, was de kracht van LUTHER, om niet alleen het werk der Hervorming aan te vangen, maar ook door te zetten, en gaf hem op den duur een standvastigen moed om te zeggen: „Ik kan niet anders; God helpe mij.” Toeh! die de zegeningen der kerkhervorming met ouders en kinderen te gader moogt deelen, laat het niet te vergeefs door mij gesproken zijn, dat de Hervorming door LUTHER begonnen, dagelijks moet worden voortgezet. Het is ons niet genoeg, en het moet ons niet genoeg zijn,

dat wij het weten: LUTHERS leus „de regtvaardige zal door het geloove leven.” De zonde die het kinderlijk geloof in den weg staat, moet door elken vader en elke moeder verbannen worden. Ouders! die uwe kinderen opvoedt, maar met eene opvoeding, die even als hun ligchaam, aan de vergankelijkheid onderworpen is; ouders! die bij uwe kinderen eene fatsoenlijke beschaving op den voorgrond stelt, maar bij uw sterfbed, hoe rijk gij ook moogt wezen uw kroost toch naakt moet achterlaten, omdat de beschaving zedelijk noch Godsdienstig was; ouders! die in eene *halfvolbrachte* opvoeding u zelve verheerlijkt, wat zijt gij nog ongelijkvormig! aan de ouders van den grooten LUTHER, die het voor eene vrengde hielden, hun kroost zorgvuldig op te voeden. Vaders! op u wel het meest heeft uw hemelsche Vader gerekend, zooals op een Abraham, in wien alle geslachten des aardbodems gezegend zouden worden: Vaders! op u wel het meest. Beschaamt daarom de verwachting des Heeren niet, opdat de geest der waarheid in uw huis een tempel vinde, waarin de ware aanbieder zoekt te worden, wat LUTHER mede door brave ouders geworden is: een hervormer der kerk.

Dat was LUTHER bij uitnemendheid, omdat de Geest der Waarheid die hem alles indachtig maakte, zich tot hem gewend had langs den weg van een Godsdienstig huisgezin. Maar in die Godsdienstige woning heerschte gebrek. De schoolknaap zong en bedelde op straat, om in zijne behoeften te voorzien. Hoe armoedig! Toeh! zou het waarheid zijn, dat een hoog-

geleerde vroeger arm was? De geest der waarheid *hulde zich in het kleed van den armen knaap*; en van af dit oogenblik was de armoede voor LUTHER, de zorgdragende leidsvrouw, die toezag, dat zijne schouders niet door den last van vuige zonden gedrukt werden, om eens, der kerke waardig, een priesterkleed te dragen. Die armoedige leidsvrouw heeft LUTHER leeren afleggen, allen vorm, die niet noodig is, en elke ceremonie, die onder de sleutelen van Gods Koningrijk geen plaats heeft: met een hem leerende, dat *armoede en wetenschap* vriendinnen kunnen zijn. „Bedenk de dingen die boven zijn,” stond bij haar op den voorgrond; en LUTHER die naar haar hoorde omdat de geest der waarheid sprak, en LUTHER die zich door haar liet leiden, — LUTHER leert het ons, hoe wij, als christenen, ten allen tijde naar de stem der waarheid moeten hooren, ook daar, waar bedelaars en verlatene kinderen de hand naar ons uitsteken, en vragen om eene bete broods. Hebt gij tot hiertoe met verachting of met een schamperen blik op hen neergezien, neemt ze aan, niet alleen omdat eene burgerlijke armenwet u daartoe leidt, of eene kerkelijke instelling er u toe opwekt, maar omdat zij met u naar den beelde Gods geschapen zijn, en misschien hun beeld een heiligen beeld kan zijn in eene Hervormde kerk. Gave God! dat onze kerken met zulke beelden prijken. De Geest van GOD vervulle dezen wensch!

Die wensch zal zeker spoedig vervuld zijn, als wij ons maar door den Geest der Waarheid laten leiden, den Geest die niets ongebruikt laat liggen, en alles in-

dachtig maakt, wat uit de Waarheid is. *Het sterfuur van ALEXIUS*, een van LUTHERS meest geliefde vrienden, bleef voor den Geest der Waarheid niet verborgen. Door den dood van zijnen vriend, kwam LUTHER meer dan ooit tot denken, hij dacht aan zijne zonden, aan den dood en de eeuwigheid. Zou hij zelf tot waarheid komen, dan moest de Geest der Waarheid ook dezen weg met hem bewandelen. Hoe dikwijls! zal hij met weemoed in de ziel aan den gestorven medgezel gedacht hebben met de woorden van JOB: „Och! of ik ware, gelijk in de vorige maanden.....!”

Het gemis van den besten vriend versterkte zijne geestesrigting, die buiten god geen voldoening had. En wat de wereld hem van nu af aan niet kon geven, en waar hij reikhalzend naar uitzag, vond hij later als monnik in het Augustijner klooster te Erfurt, nl.: de leer der vergeving van zonden door het geloof in CHRISTUS. LUTHER, door den dood van zijnen vriend, over zijne zonden en voor den dood bevreesd geworden, werd bij het genot van Gods vergevende liefde in CHRISTUS; een geheel ander mensch. Hij was een nieuw schepsel geworden. Inwendig naar den geest hervormd, werd hij een Hervormer voor de Kerk, en de nagedachtenis aan den braven afgestorvene was hem ten zegen. Toeh! was er ooit een tijdperk in uw leven, waarin de zon van voorspoed voor de wolken van rouw en droefheid moest plaats maken; hebt gij een of meermalen eenen akeligen grafgang moeten doen, om het stoffelijk overschot van vader of moeder, of echtgenoot of vriend aan de kille aarde toe te vertrouwen: bedenkt het ter dege, dat het u nut was, dat zij zijn heen gegaan.

Zoo kwam de Geest der Waarheid tot u en tot anderen : tot u , om u met uwe zonden op Gods vergevende liefde te wijzen , en tot anderen , in zoover zij wederkeering van u hebben geleerd : „De regtvaardige zal leven door het geloof.” Broeders en Zusters! die nog het kleed der smart draagt over „hem of haar,” die eens in de verborgenste deelen van uw hart konde zien , scheidt u nooit als LUTHER van de wereld , maar wordt ook even zoo min , als hij , der wereld gelijkvormig. Vernieuwd in het binnenste uwer ziel , zal de Geest des Vaders u bij het graf uwer dooden hebben hervormd : u zelve en der Kerk eenen zegen.

Vele waren de wegen , waarop de Geest Gods den hervormer bragt. Tot die menigvuldige wegen , die wij niet kunnen opsommen , behoort wel het meest de *Heilige Schrift*.

Met een enkel woord , hebben wij straks vermeld , dat LUTHER in de leer van Gods vergevende liefde , zijn troost en steun gevonden had. Op grond van deze waarheid naar de Heilige Schrift , heeft hij het werk der rijk gezegende Kerkhervorming doorgezet.

Geen Paus , geen Kardinaal , geen zijner vijanden had het vermogen , hem te ontnemen , wat zijn Trooster , de Geest des Vaders hem , ook op grond van Gods woord , had indachtig gemaakt. Wat zoude ook de groote man , voor grooter heil aan de gemeente verkondigen , dan 's Vaders vergevende liefde , die hem had zalig gemaakt? welke verhevener waarheid gaan prediken dan deze , die den zondaar reinigt , en herenigt met GOD?

Wat zaligheid was grooter dan deze, vervat in de woorden: „GOD was in CHRISTUS, de wereld met zich zelve verzoenende, haar hare zonden niet toerekenende?” eene waarheid, die de boeijen van den gevangene verbreekt; hem in vrijheid stelt: hem opvoert tot de stad des levenden Gods; hem terugbrengt tot voor den troon van Gods alvermogende liefde, die alles vernieuwd; hem daar doet uitspreken, het: Abba, Vader!

De zegepraal van LUTHER is ook onze triomf!

Daarom bidden wij u o gemeente! geef dat woord eene plaats in uw hart: Gods vergevende liefde. Hoe meer gij in die liefde wandelt, hoe meer GOD zelf u alles indachtig zal maken door den geest der waarheid, die in de gemeente is. De wolken des hemels spiegelen zich af in een helder water. Bidt den Hemelschen Vader, dat gij Hem hoe langer hoe meer leert eeren en liefhebben, opdat Hij een woning bij u make. Zijne Goddelijke liefde, zal zich afspiegelen in uwen geest, van nu af aan. In uw binnenste zult gij het koninkrijk der hemelen ontsloten zien: in uw binnenste alleen. In uw hart leest gij dan den Bijbel, nog meer dan LUTHER ooit gelezen heeft.

En wat gij ontsloten ziet en wat gij gelezen hebt, daarvan spreekt gij tot de gemeente, opdat de toekomst u niet beschame, die glorierijke begunstigster van het verledene en tegenwoordige: die het ook van ons eischt.

Gave GOD! dat wij zoo allen in de toekomst mogen worden bevonden te zijn, wat LUTHER was: een hervormer der kerk.

Hervorming, bestendige hervorming, uitgaande van den Geest der Waarheid in ons hart, als een licht ter verlichting van de gemeente, dit was tot hiertoe in onze rede het groote doel van ons streven.

In het leven van LUTHER hebben wij ons zelven kunnen spiegelen. Zal deze gedenkdag voor ons rijke en weldadige vruchten aanbrengen, dan is het echter niet genoeg, dat wij stilstaan als aan den drempel van het Heiligdom der Hervorming, neen, — de Geest der Waarheid, die weerglans van JEZUS rein en heilig leven, moet ons dagelijks leeren en alles indachtig maken, wat waarheid is. Waarheid is de werkelijkheid van alles wat wezenlijk schoon en goed en goddelijk is. Goddelijk, volmaakt Goddelijk was het leven van JEZUS, en daarom wees Hij op zich zelven, zich zelven bewust, als op den Afgezant des Vaders, die de Waarheid en het Leven is. Herstellen, meer dan LUTHER, herstellen wat verloren is; verzoenen, wat geen vrede heeft; reinigen, wat nog onrein, onheilig is; met zelfopofferende liefde, ten koste van zijn leven den zondaar aan zich zelven terug geven; den vader met het kind, en het kind met den vader als in eene gelukkige woning te plaatsen; geluk en zaligheid met de zaligste banden der liefde te vereenigen; een hemel op aarde te stichten; den tabernakel Gods onder de menschen, als een God geheiligd volk, te bouwen, en wederom op te bouwen en te versterken; eindelijk, den Hemelschen Vader, als de bron van alle genade en waarheid met den onsterfelijken naam eener Eeuwige en Onbegrensde Liefde aan 't boetvaardig hart te openbaren, — dat, dat was het leven, maar dat was ook de koningskroon van den

nederigen zoon van Maria. Gemeente! laat dat leven, — laat die kroon, ook het doel van uw leven zijn! Het was LUTHERS leven en zijn streven alleen! O ouders! wat zal het zalig wezen, als gij u zelve naar dat rein en heilig leven hervormd hebt. Maar nog zaliger de gedachte voor U, dat gij dat schoon en heerlijk Evangeliewoord als eene rijke nalatenschap voor uwe kinderen, als hun wezenlijk eigendom, en niet als een geleend goed kunt achterlaten. Prijken kan eens daarom uw grafstee met de woorden van den Evangelischen ziener: „Zalig zijn de dooden die in den Heer ontslapen zijn.”

Of is die lofspraak misschien voor u te groot, of is uwe zelfbeschuldiging welligt voor mij een wenk, dat gij u nog niet met die gezaligden durft te meten? God! wij voelen 't en met smarte, dat wij den naam van ware „hervormers,” nog niet kunnen dragen.

Schuldgevoel deed ons eene wijle zwijgen. Wij zagen het, — groot is de kloof die de ledematen der kerk, vaak van het Hoofd der gemeente scheidt, ofschoon de Geest van God nooit ver is, van een iegelijk onzer.

Zoeken wij daarom in de eerste plaats, wie wij ook zijn mogen, rijk of arm, bij eene heldere kennis van het Evangelie, het leven van JESUS tot een *eigendom* van ons hart te maken.

De Heidelbergsche Catechismus leert ons: dat de Heilige Geest door het Evangelie het geloof in onze

harten kweekt. Schoone waarheid, eeuwig beginsel van elk godgeleerd systeem tot aan het einde der wereld! Gemeente! laat u leiden door dien Geest! en uwe hervorming is nabij: eene hervorming die wij helaas! nog zoo weinig aanschouwen, omdat de ware hervorming op den achtergrond blijft. Gij betreurt het met mij, dat er in het boek van ons leven, zoo vele bladzijden gevonden worden, waarop geene enkele letter van een werkzaam christendom gevonden wordt; ledige plaatsen, die u eens in de eeuwigheid zullen doen zuchten; te meer, wanneer gij daar zoo velen, een iegelijk in zijne orde, boven u gesteld zult zien. Of wilt gij misschien werkeloos blijven, steunende op eene gratie, die de Regtvaardige niet geven kan, omdat gij er niet vatbaar voor zijt? Maar misschien zit gij moedeloos daar neder, terwijl uwe medechristenen in de gemeente u vragen: „de Heer, die aan de zijnen beloofd heeft zijne eeuwige trouw, zou Hij wel uit de dooden zijn opgestaan?” zou Hij wel het verheerlijkte Hoofd der gemeente zijn? Toeh! bedenkt wat tot uwen vrede dient! ook deze dingen moeten geschieden! ook de strijd onzer eeuw!

Hij, die in geen hoek der wereld geboren is, (en dit zegt al veel), zou die op aarde, nog niet eene verborgene plek bezitten, van waar nog eens een (meer dan electrick) licht zal opgaan, dat eene juiste verklaring geeft van 't onbegrijpelijk woord: „Hij is hier niet, maar Hij is opgestaan?” Maar,..... zalig zij, die gelooven, zonder den opgewekten zoon van DAVID te hebben gezien! Zalig zij, die in zijn Goddelijk leven den mensch aanschouwen, met eer en heerlijkheid

gekroond, van nu af aan! Kom christenschaar! kom, knielen wij voor JESUS, onzen levensvorst: want, die in den zoon gelooft, die *heeft het leven* — het leven, al ware hij ook gestorven. Knielen wij dagelijks voor den troon zijner liefde, en maken wij zijn Goddelijk aangezicht ons tot een eigendom; het kan niet anders, of weldra zegt gij als PAULUS: Hij is ook van mij gezien! Zal echter de aanschouwing van een heerlijk en levend beeld, voor ons eene Hervorming zijn, dan is het niet genoeg, dat wij ons door den Geest der Waarheid laten leiden tot de kennis des Evangelies, wij moeten ook als LUTHER de handen aan het werk slaan.

Grijpt daarom in de tweede plaats ook naar de *wapenen des lichts*, en woekert met de *gaven der liefde*. Bijna bewogen te worden, om een christen te zijn, maar het niet te worden, is misschien eene oorzaak van een verschrikkelijk oordeel voor velen. Gedrongen door den geest der waarheid, zult gij met de schoone wapenrusting Gods versierd, u zelve en anderen gelijkvormig maken, aan het beeld van den levenden Heer. Geleerd door den Geest des Vaders, die alles leert en indachtig maakt, zult gij met de wapenen des lichts strijdende, en woekerende met de gaven der liefde, aanvankelijk eenen grooten en hevigen strijd, ook tegen de zonde en onwetendheid moeten strijden, maar eindelijk in uwe hervormde woning schoone en voedende vruchten mogen inzamelen. Vraagt het niet van mij: welke die vruchten zullen wezen, vooral niet: hoe zij aanvankelijk u zullen smaken? Vele vruchten zijn eerst

zoet en daarna bitter; terwijl er ook zijn, die eerst uw gehemelte pijnlijk aandoen, en daarna eenen aangename smaak achterlaten. Zelfen moet gij u antwoorden!

De bewonderaar der oudheid, de kunstschilder, de reiziger, die de stoutste natuurtooneelen aanschouwt, zij allen moeten zich zelve antwoorden:

Gods verborgen omgang vinden
 Zielen, daar zijn vrees in woont;
 't Heilgeheim wordt aan zijn vrienden
 Naar zijn vreeverbond getoond.

Was er wanorde in uw huis; zijn uwe zaken niet zoo, zoo als gij dit wenscht; is er veel dat gij mist; kwam het verlorene nooit weer terug; moest gij telkens weer inhalen; wordt gij jaar op jaar in uwe berekeningen bedrogen; hebt gij u aan geheime zonden schuldig gemaakt; — stond dit alles u in den weg om een antwoord te vinden op de vraag: „hoe zullen die geloofsvruchten smaken?” gelukkig noemen wij u dan niet, maar gij kunt gelukkiger worden, langs den weg der hervorming, die van den Geest der Waarheid en der Liefde uitgaat. Geeft ons dan de belofte: „ik wil een beter mensch worden en zal woekeren met de gaven der liefde.” Zoekt die belofte wakende, biddende en strijdende te vervullen. Toeh! het is de verborgen wensch van ons hart, nl.: uwe volmaking. Gemeente! is dat ook uw wensch? De Vader des Lichts, vervulle dien wensch, als wij biddende zingen:

Gez. 99: 4.

Och! heilig ons, dan in Uw waarheid,
Zij voer in ons steeds heerschappij,
Uw woord, o Vader! is de waarheid;
Zet Gij ons licht, en ijver bij,
Zoo zullen w' uwer ons nooit schamen,
Wien hart en mond geheel behoort;
Zoo, zoo verbinden w' ons te zamen,
In trouw aan U, en aan uw woord.

Bij den Uitgever dezen in wade uitgegeven:

DE
MODERNE THEOLOGIE
IN HAAR BEGINSSEL EN IN HARE WAARDE.

EENK ONDRAGE TOT JUISTERE WAARDERING
VAN DEN STRID ONZER DAGEN.

DOOR

E. H. HONGESIUS,
Professor te Nijmegen.

TWEDE VERBETERDE DRUK.

PRIS 35 Cts.
